

ALMANYA'DAKİ TÜRKLERİN KARİKATÜRLERDE TEMSİLİ: FUTBOL VE DİN ÖRNEKLİĞİNDE BİR İNCELEME

Eylem ŞENTÜRK KARA**

ÖZ

Karikatür bir düşüncenin ya da bir olayın komik yönlerini ön plana çıkartıp eleştirel bir yorumlama imkânı sunarak insanları güldürürken düşündürmeyi hedefleyen bir mizah türüdür. Karikatürlerde başta siyasi, sosyal, toplumsal, ekonomik vb. olaylar çizimler ve kısa ifadeler kullanılarak bir takım önemli özetlemeler yapılmaktadır. Almanya'nın en büyük göçmen grubu olan Türklerle ilgili Alman basınında her yıl çok sayıda karikatür yayınlanmaktadır. Bu karikatürlerde Almanya'da yaşayan Türklerin nasıl yansıtıldığı önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda bu çalışma ile Alman karikatüristlerin Türkleri nasıl ele aldıklarının futbol ve din odağından tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda 2011 yılında Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından Türklerin Almanya'ya göçünün 50. yılında düzenlenen etkinlikler çerçevesinde "50 Yıl 50 Karikatür: Alman Karikatüristlerinin Gözüyle Türkler" başlıklı sergide yer alan ve pek çoğu Almanya'nın saygın yazılı basın organlarında yayınlanmış olan futbol ve din ile ilgili karikatürler rastlantısal olarak seçilmiştir. Bu karikatürler Van Dijk'in eleştirel söylem analizi ve göstergebilimsel çözümleme yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Futbol ile ilgili karikatürler değerlendirildiğinde Almanya'da yaşayan Türklerin 2010 yılındaki Avrupa Şampiyonası müsabakalarında hem Türkiye'yi hem de Almanya'ya desteklemeleri onların bu bağlamda Almanya'ya entegre oldukları fikrinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum karikatürlerde de vurgulanmıştır. Dinle ilgili karikatürler değerlendirildiğinde İslam'ın Almanya'da yaygınlaşmaya başlaması neticesinde büyüyen İslamlaşma korkusuna atıf yapılmıştır. İslam inancıyla ilgili bazı Almanların özellikle yetkililerin ne kadar az ve yanlış bilgiye sahip olduğu vurgulanarak bu konuda eleştirel bir söylem geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karikatür, Almanya Türkler, Türk göçmenler, futbol, din

THE REPRESENTATION OF TURKS IN GERMANY IN CARTOONS: AN EXAMINATION IN THE CASE OF FOOTBALL AND RELIGION

ABSTRACT

A cartoon is a form of humour that seeks to make people think while also making them laugh by emphasizing the humorous parts of an idea or event and providing a critical interpretation. In cartoons, some major summaries of political, social, communal and economic events are made by utilizing pictures and short statements. Every year, the German press publishes a great number of cartoons depicting Turks, Germany's largest immigrant population. It is crucial to consider how these cartoons depict Turks living in Germany. In this regard, the goal of this research is to find out how German cartoonists represent Turks in the context of football and religion. In this context, the exhibition "50 Years 50 Cartoons: Turks Through the Eyes of German Cartoonists" was held in 2011 as part of the events commemorating the 50th anniversary of the migration of Turks to Germany organized by the Presidency for Turks Abroad and Related Communities of the Republic of Turkey, the Prime Ministry of the Republic of Turkey. Cartoons regarding football and religion that had previously been published were picked at random. These cartoons were analysed using Van Dijk's critical discourse analysis and semiotic analysis methods. With an eye to the fact that Turks living in Germany supported both Turkey and Germany in the European Championship competitions in 2010, when the cartoons about football were evaluated, it was found out that those Turks were integrated into Germany in this context. This case is also highlighted in the cartoons. When evaluating religious cartoons, a reference is made to the growing fear of Islamization as a result of Islam's expansion in Germany. On this subject, a critical debate has emerged, underlining how little and incorrect information some Germans, particularly the authorities, have about the Islamic faith.

Keywords: Cartoon, Germany, Turkish immigrants, football, religion

---

* Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, eylem.kara@inonu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1349-6442>.

GİRİŞ

Karikatürde bir düşüncenin veya bir olayın komik yönleri ön planda sunularak eleştirel bir bakış açısı ortaya konulmaktadır. Bu nedenle karikatürün temelinde muhalif bir yapı bulunmaktadır. Gerçekliği insanlığın lehine dönüştürmeyi hedefleyen karikatür, bunu yaparken izleyiciyi düşündüren, sarsan, aklın eleştirel tavrını çizgi ile somutlaştıran bir başkaldırı ortaya koymaktadır (Dokgöz, 2004: 285). Karikatür, bir yandan insanları güldürürken diğer yandan düşündürme özelliğine sahip bir sanat dalıdır. Bu nedenle karikatürün eğlendirme amacı dışında eleştirel bir boyutu da bulunmaktadır. Karikatürün eğlendirme, düşündürme ve eleştirme işlevlerinin yanı sıra toplumdaki birtakım kalıp düşünceleri yansıtması ve sürdürmesi de söz konusudur.

31 Ekim 1961 yılında Türkiye ile Almanya arasında imzalanan işgücü anlaşması neticesinde Almanya'nın politikasında, sosyal yaşamında ve ekonomisinde önemli değişimler meydana gelmiştir. Zira Türk göçmenlerin bir yandan Almanya'da artık kalıcı hale gelmesi diğer yandan onların bu ülkeye uyumu çok tartışılmaya başlanmıştır. Bu durum karikatürlere de yansımıştır. Özellikle Almanya'da yaşayan Türkler ile ilgili çatışma, çelişki, ötekileştirme gibi konular karikatürlerde kendini göstermiştir (Hürriyet, 2012).

2011 yılında Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından Türklerin Almanya'ya göçünün 50. yılında düzenlenen etkinlikler çerçevesinde "50 Yıl 50 Karikatür: Alman Karikatüristlerinin Gözüyle Türkler" adlı bir sergi düzenlenmiştir (CNN Türk, 2012; Hürriyet, 2012). Bu araştırma ile bu sergide yer alan karikatürlerde Türklerin nasıl sunulduğu futbol ve din perspektifinden tespit edilmeye çalışılmıştır. Birçoğu Almanya'nın saygın gazete ve dergilerinde yayınlanmış olan bu karikatürlerden futbol ve din ile ilgili olanlar rastlantısal olarak seçilip eleştirel söylem analizi ve göstergebilimsel çözümleme yöntemleri kullanılarak inceleme yoluna gidilmiştir.

1. Karikatür

Karikatür, İtalyanca caricatura sözcüğünden türemiştir. "Doldurmak, yüklemek" anlamına gelen bu kelime mecazi olarak "abartma, alay etme" manasına gelmektedir (Topuz, 1986, 7). Karikatür kavramı ilk başlarda insanların abartılmış portrelerini (görünüşlerini bozma, abartma, karakteristik özelliklerini ön plana çıkarma) nitelendirmek amacıyla kullanılırken zaman içerisinde kelimeye farklı anlamlar yüklenmiştir (Arık, 1998, 1). Karikatür sanatı göstergelerden oluşan bir iletişim türüdür. Her türlü mizahi çizimi ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır (Özer, 2007: 29). Karikatür ayrıca kültürel değerlerin, inançların, yasaların ve normların iletilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Atamaz Aşıcıoğlu, 2001: 27). Karikatürde kullanılan simge ve imgeler evrensel bir nitelik taşımamaktadır. Zira bir ülkede güldürü ya da kutsal bir niteliğe sahip olan bir imge başka bir ülkede farklı bir anlama gelebilmektedir (Topuz, 1986: 93). Karikatürist (gönderici) görsel imgeleri kullanarak kodlama yapıp mesajını farklı iletişim araçları vasıtasıyla topluma (alıcıya) ulaştıran kişidir (Atamaz Aşıcıoğlu, 2019). Daha iyi bir dünya algısının şekillendirilmesinde mizahın çok önemli bir rolü söz konusudur. Karikatüristler de eserlerinde güldürmenin yanında ahlaki bir amacı da yerine getirmeye çalışmaktadır. Zira karikatür ile bir yandan mevcut durumun eleştirisi yapılırken diğer yandan yeni bir düzenin taslağı oluşturulmaya çalışılmaktadır (Botton, 2005: 196).

Karikatüre benzeyen ilk çizimlerin tarihi Paleolitik Çağ'a kadar dayanmaktadır. Bu döneme ait Fransa, İspanya, Cezayir gibi birçok ülkede yer alan mağaralarda maske takan insan ve gülünç hayvan figürleri gibi karikatüre benzer çizimlere rastlanmıştır. Bu çizimlerin ne amaçla kullanıldığı hala tam olarak anlaşılabilmemiştir. Ancak bu tür abartılı gülünç desenler Neolitik Çağ'daki vazo ve sfrensklerin üzerinde de görülmüştür. Eski Mısır'da da karikatürlere benzer çizimlere rastlanmıştır. Örneğin Mısır Kralı 4. Amenofis'e ait olan bir çizimde onun sahip olduğu özellikler abartılı bir şekilde sunulmuştur (Topuz, 1997: 15; Özer, 1998: 10-12).

Antik Yunan ve Roma'da düzenlenen şenlik ve gösterilerde kullanılan maskeler de karikatür ile ilişkilendirilmiştir. Zira bu maskeler abartma ve biçimi bozma işlevi gördüğü için karikatüre benzetilmiştir. Özellikle 17. yüzyılda büyük bir gelişme gösteren karikatür sanatına bu maskelerin

olumlu katkılar sağladığına inanılmaktadır (Baudelaire, 1997: 34). Ancak İtalya'daki ilk karikatür örnekleri Carracci Kardeşler'in hayvan veya diğer nesnelere benzeterek deforme edip sundukları portrelerle yaptıkları bir oyunla başlamıştır (Mctighe 1993: 75). İtalyan ressam Anniballe Carracci'nin resim atölyesinde kullandığı bu yöntem daha sonra yaygınlaşmıştır. Carracci'nin "Artidi Bologna" adlı eserine önsöz yazan Mosini, karikatür sözcüğünü ilk kez kullanmıştır (Arık, 1998: 1-4).

II. Dünya Savaşı'ndan önce karikatür alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Amerika'da New Yorker dergisi etrafında toplanan sanatçılar yazısız karikatüre yönelip çizgilerini sadeleştirme yoluna gitmiştir. Böylece gülmece konusunda abartı yerine çizgiler daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla daha çarpıcı, vurucu ve yıkıcı bir anlayış ortaya konulmuştur (Özer, 1998: 12).

20. yüzyılda ise karikatür daha fazla yaygınlaşmış dünyanın her yerinde yayınlanan gazete ve dergilerin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu dönemde karikatürler dergi ve gazetelerin istekleri doğrultusunda yeniden şekillenmeye başlamıştır (Hünerli, 1993: 26).

2. İdeoloji ve Söylem

En genel tanımıyla doğal olduğu düşünülen inanç ve davranışlar dizisini ifade eden ideoloji, çoğunluğun doğal ve normal olarak gördüğü, sorgulamayı bile düşünmediği davranış ve düşüncelerden oluşmaktadır. İdeolojiler nötr yapılardan değildir, zira bireyin olayları nasıl görmesi ve onlara karşı nasıl tepki vermesi noktasında şekillendirici bir rol oynamaktadır (Mooney vd., 2011: 18).

İdeoloji kavramı toplumsal oluşum olarak dil ile ortaya çıkmakta ve anlatım imkânına sahip olabilmektedir. Bu nedenle söylem ile ideoloji arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır (İlgın, 2003: 293). İdeolojide söylemsel etkiler yaratma durumu söz konusudur. Bu bağlamda ideoloji iktidarın belli sözleri üzerinde etki oluşturmakta ve kendisini kapalı bir biçimde diğer bir ifade ile dolaylı olarak aktarmaktadır (Eagleton, 2005: 308).

Van Dijk'a (1999: 341) göre ideolojilerin oluşumunda söylem temel bir rol oynamaktadır. O, ideolojiyi bir grup insanın bilişsel sosyo-politik düşüncelerinin bilişsel temeli olan bir sistem olarak tanımlamaktadır (Van Dijk, 1995a: 138).

Van Dijk (1995b: 18) ideolojilerin söylemler ile dile getirildiğini ve yeniden üretildiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla o, ideolojik söylem analizinin ideolojik yapılar ile söylem yapıları arasındaki bağlantıyı sistematik olarak gösterdiğini ifade etmektedir (Van Dijk, 1995a: 143). Van Dijk (2000: 88) ideoloji ile söylem arasında çift yönlü bir ilişkinin olduğunu belirtmektedir. Zira ona göre bir yandan ideolojiler söylemleri oluştururken diğer yandan söylemler ideolojilerin benimsenmesi ve değiştirilmesinde etkili olmaktadır.

İdeolojinin okunması mesajların görünmeyen yüzünün okunması anlamına gelmektedir. Söylem, mesajın ne söylediğini ifade ederken ideoloji ise söylenebilecek olanı belirleyen kodlamayı belirtmektedir. Mesajın kodlanmasında, kodlama ve kod açımı kullanılmaktadır. Burada kodlama düz anlamı, kod açımı ise yan anlamı yansıtmaktadır. Kod açımı, farklı grupların kodlara yüklediği anlam kapsamında şekillenmektedir. İdeolojinin oluşturduğu etki, söylemdeki mesajın belli bir yönde kodlanmasıyla meydana gelmektedir (Sancar Üşür, 1997: 89). Özetle ideoloji bir bilgisayar programı olarak kabul edilirse bu programı kullanarak üretilen çıktı ve doğrular söylem olarak nitelendirilmektedir (Sancar Üşür, 2008: 132).

3. Almanya'daki Türkler

1961 yılında Türk-Alman hükümetleri arasında imzalanan anlaşmayla Almanya'ya başlayan işgücü göçü bir yandan bu ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik hayatında ciddi değişimlerin yaşanmasına yol açarken diğer yandan Türk göçmenler için geri dönüşü olmayan bir sürecin başlamasına neden olmuştur. Bugün Almanya'daki en büyük göçmen grubunu oluşturan Türkler (Finans.Haberler.com, 2018; Prevezanos, 2011), yaklaşık 60 yıldır Almanya'da var olma mücadelesi vermektedir. Dolayısıyla "misafir işçi" sıfatıyla Almanya'ya gelen Türkler artık bu ülkede kalıcı olduklarını pek çok alanda faaliyette bulunarak göstermeye çalışmaktadır. Son yıllarda Türk göçmenlerin bu ülkede kalıcı olmaları

neticesinde Alman kamuoyunda onların Almanya'ya entegrasyonu konusu çok sık gündeme gelmiş veşiddetli bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır.

Almanya'da birinci nesil Türkler için misafir işçi, ikinci nesil için göçmen, üçüncü nesilden sonraki nesiller için ise Alman-Türk'ü nitelendirmesi kullanılmaktadır (Zimmermann, 2011:2). Son yıllarda yapılan araştırmalar yeni nesillere mensup kişilerin çoğunluğunun da kendileri için bu tanımlamayı uygun gördüklerini göstermektedir (Aydın, 2009: 88-116; Alkan, 2011: 22; Şentürk, 2012: 142-146). Zira bu kişiler kendilerini her iki ülkeye ve kültüre ait hissetmektedir. Bunlar Almancaya hakim oldukları için son yıllarda Alman toplumuyla daha yakın ilişkiler içerisine girerek mesleki anlamda da başarılı işlere imza atmıştır.

2010 yılında Avrupa Şampiyonası futbol müsabakaları sırasında Alman-Türk olarak nitelendirilen kişilerin hem Almanya'yı hem de Türkiye'yi kalben desteklemeleri durumu söz konusu olmuştur. Hatta bu durum Alman bayrağının üzerine ay yıldız eklenerek iki bayrağın birleştirilmesiyle sembolize edilmiştir** (İnternethaber 2006). Gerek Türk kökenli Alman vatandaşı olan kişilerin Alman forması ile sahaya çıkması gerekse taraftar olarak hem Türkiye'yi hem de Almanya'yı desteklemesi Almankamuoyunda çok gündeme gelmiş ve entegrasyon noktasında önemli ve olumlu bir adım olarak nitelendirilmiştir (Haber7, 2012; Dfb.de, 2010; Deutschlandfunk, 2019). Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen Almanya'da kalıcı hale gelen Türklerin, İslami yaşam tarzına ağırlık vermesi Almanlar arasındavar olan İslam korkusunu ortadan kaldıramamıştır (Sputniknews, 2015).

11 Eylül 2001 tarihinde New York'taki İkiz Kuleler ile Amerika Savunma Bakanlığı Pentagon'a düzenlenen ve yaklaşık 3 bin kişinin yaşamını yitirmesine yol açan terör saldırılarının ardından pek çok Avrupa ülkesinde gözler Müslümanlara çevrilmiştir. Terör saldırılarını gerçekleştiren kişilerin Almanya'nın Hamburg kentinde eğitim almış olması Alman kamuoyunda Müslümanlara, özellikle Türklere yönelik olarak ön yargıların daha fazla artmasına neden olmuştur (Bpd. de, 2006; Müller, 2007: 42-43; Zimmermann&Schulz, 2011: 1-2; Amerikanın Sesi, 2019). Ayrıca politikacılar tarafından ortaya konulan ayrımcı söylemler ön yargıları pekiştirmiştir. Bu durumu dönemin Türkiye Almanya Araştırmalar Vakfı Başkanı Faruk Şen, Almanya Başbakanı Merkel örneği üzerinden açıklama yoluna gitmiştir. Ona göre Merkel'in ortaya koymuş olduğu ayrımcı söylemler Türklere karşı olan ön yargılarında da artmasına neden olmuştur (Sputniknews, 2015).

Yapılan araştırmalar Avrupa ülkelerinde bilhassa Almanya'da kısaca İslamofobi olarak adlandırılan İslam korkusunun gün geçtikçe arttığını ortaya koymaktadır (Günay, 2018:14; Tosun, 2016: 257; Timetürk.com, 2016). Münster Üniversitesi tarafından yapılan "Din ve politika" adlı araştırmanın sonucuna göre Avrupa'da en çok Almanlar İslam korkusu taşımakta ve İslam'a ön yargılı bir şekilde bakmaktadır (UHİM, 2010).

Son yıllarda Müslüman karşıtı ırkçılık Alman toplumunun genelinde belirgin bir nitelik taşımakta ve budurum Alman medyasında Müslümanların dolayısıyla Türklerin çoğunlukla olumsuz bir şekilde yansıtılmasıyla pekiştirilmektedir. Özellikle haber, karikatür gibi çeşitli medya içeriklerinde kullanılan olumsuz söylem kendisini güçlü bir şekilde göstermektedir (UHİM, 2010; Lewicki, 2016: 8; Almalı, 2018: 132).

4. Türklerin Alman Karikatürlerindeki Sunumu

Almanya'da İslamofobi olarak adlandırılan İslam korkusunun kökenleri daha eskilere dayanmakla birlikte, yoğun bir biçimde Martin Luther öncülüğünde XVI. yüzyıldan itibaren gündeme gelmeye başlamıştır. Orta Avrupa'da yaşayan kişiler, XV. ve XVI. yüzyıllarda yoğun bir şekilde kendilerini Türk tehdidi altında hissetmiştir. Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da ilerlemesi Batılıların korkularını iyice arttırmıştır. Özellikle İstanbul'un 1453 yılında fethedilmesiyle Batılılarda sonu gelmeyen endişeler ortaya çıkmış ve bu durum kiliseye yetkililerinin söylemlerine de yansımıştır (Coşan, 2009: 31). Ayrıca dönemde sınırlı bilgiye sahip olan Luther gibi dönemin öncü isimlerinin sahip

---

** Bu bayrak hala Almanya'da yaşayan Türkleri sembolize etmek amacıyla kullanılmaktadır.

olduğu ön yargıların etkisiyle Türk düşmanlığı daha fazla yaygınlaşmıştır. Öyle ki Osmanlı Devleti'nin Viyana'yı kuşattığı dönemde (1529), Luther, İslam inancını değil, Türkleri eleştirerek yazılarında onları düşman olarak lanse etmiştir (Lexutt, 2011: 60-63). Ona göre Türkler şeytanın aracıdır, düzen bozan, inanç düşmanı ve deccaldır. Ayrıca onlara karşı savaşmak, şeytana karşı savaşmak ile eşdeğer bir nitelik taşımaktadır (Coşan, 2009: 45-46).

1980'li yıllarda Federal Almanya'da Türklerle ilgili fıkralar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu fıkralar Nasyonal Sosyalizm döneminde Yahudiler için anlatılanlarla aynı özelliklere sahiptir. Bu fıkraların anlatı dilinde Alman halkını “biz” ve “onlar” olmak üzere ayırmaya çalışan bir anlayış kullanılarak Yahudiler ötekileştirilmiştir. Aynı durum Türkler için de söz konusudur. Türkler, Yahudiler ile özdeşleştirilerek aşağılanmaya çalışılmıştır. Bu ırkçı fıkralar ile Türklerin basmakalıp bir şekilde betimlenmesi yapılarak Türk düşmanlığını körükleyen ve yayan bir anlayış benimsenmiştir. Özellikle karikatür ve benzeri görsel tasvirlerle bu durum pekiştirilme yoluna gidilmiştir. Türkler Almanların çöpünü temizleyen, aşağılanan, ev kiralamaya çalıştığında kendisine ev verilmeyen veya çok pahalı bir fiyat söylenen kişiler olarak sunulmuştur. Böylelikle Almanların Türklere bakış açısı ve negatif duyguları ifade edilmiştir. Diğer bir ifade ile “biz üstünüz, siz düşüksünüz” (biz-siz ayrımı) düşüncesi vurgulanarak ön yargıların yeniden üretilerek yayılması sağlanmıştır (Mora, 2011: 122-125).

Son yıllarda da özellikle İslam ve Müslümanlar dolayısıyla Türkler, Alman medya organları aracılığıyla karikatürlerin bir kısmında, düşmanlık boyutunda yoğun nefret duyguları içeren söylemlerin ortaya konulduğu tespit edilmiştir. Bilhassa bu karikatürlerde ön yargıları körükleyici nitelikte sunulmalara ağırlık verildiği belirlenmiştir. Örneğin 2007 yılında Berliner Zeitung gazetesinde yayımlanan karikatürde Alman Başbakanı Angela Merkel'in başörtülü ve dönemin Almanya Sosyal Demokrat Partisi (SPD) lideri Kurt Beck'in takkeli ve sakallı sunularak “böyle devam ederse Almanya'da 50 yıl sonra Hristiyanlar azınlıkta kalacak” söyleminin altı çizilmiştir. Bu sayede İslamofobinin Almanya'da ne kadar yoğun şekilde hissedildiği vurgulanmıştır (Büyüktopçu&Gündoğdu, 2019: 97-98).

5. METODOLOJİ

Bu çalışmada 2011 yılında Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından Türklerin Almanya'ya göçünün 50. yılında düzenlenen etkinlikler çerçevesinde “50 Yıl 50 Karikatür: Alman Karikatüristlerinin Gözüyle Türkler” adlı sergide yer alan karikatürler arasından futbol ve din ile ilgili olanlar rastlantısal bir şekilde seçilmiştir. Bu karikatürlerde Türklerin nasıl ve ne şekilde sunulduğu Van Dijk'ın eleştirel söylem analizi ve göstergebilimsel çözümleme yöntemleri kullanılarak incelenme yoluna gidilmiştir.

Eleştirel söylem analizi, metodolojik ve kavramsal unsurlardan meydana gelmekte, sosyal hayata dair bir perspektif ortaya koyarak söylem üzerine düşünmeyi ve söylemi detaylaştırma yolunu karakterize etmeyi sağlamaktadır. Özellikle belirli bir söylem içinde ideolojilerin nasıl ve ne şekilde yer aldığı belirlenmesinde bu yöntem etkili bir niteliğe sahiptir (Sözen, 1996: 1544). Ayrıca eleştirel söylem analizi, bakmak ve görmek arasındaki farkın bilimsel bir yöntem haline dönüşmüş şekli olarak nitelendirilmektedir (Büyükkantarıcıoğlu, 2012: 167). Bir okuma olarak kabul edilen söylem analizi gerçeğe değil, anlama dayalı bir sonucu hedeflemektedir (Atabek, 2007: 152).

Göstergebilim en genel tanımıyla her türlü göstergeler dizgesinin bilimi olarak adlandırılmaktadır. Barthes (1993:27), dünyanın göstergelerle dolu olduğuna inanmakta ve modern insanın yaşamının bu göstergeleri okumakla geçirdiğini vurgulamaktadır. Göstergebilimsel bir okuma gerçekleştirilirken her anlatım türü için düz anlam ve yan anlam kullanılmaktadır. Düz anlam, anlamlandırmanın birinci düzeyini ifade etmektedir. Gösterge ile gösterilen arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin dışsal gerçeklikteki göndergesiyle olan bağına yansıtmaktadır. Yan anlam, anlamlandırmanın ikinci düzeyini oluşturmaktadır. Göstergenin, kullanıcıların sosyal-kültürel değerleri ve duygularıyla birleştiğinde ortaya çıkan etkileşimini açıklamaktadır. Bu kısımda anlamlar kişiselleşmekte ve yorum, yorumlayıcıdan etkilendiği kadar nesne veya göstergeden de etkilenmektedir (Fiske, 2015: 181-182). Barthes'in (1993: 87) ortaya koyduğu şemada gerçek

dizge; “gösteren ve gösterilen” diğer bir deyişle düz anlam, “gösteren” ve “gösterilen”, yan anlam ise “retorik (gösteren)” ve “ideoloji (gösterilen)” bileşenlerinden oluşmaktadır. Toplumdaki insanlar yan anlam ve düz anlamlı gerçek dizgenin gösterenleriyle göstergebilimciler ise gösterilenleriyle alakadar olmaktadır.

6. BULGULAR

Çalışmanın bu kısmında Almanya'ya göçün 50. yılında Almanların karikatürlerinde Türklerin futbol ve din bağlamında nasıl yansıtıldığı 7 karikatür üzerinden söylem analizi ve göstergebilimsel yöntemiyle çözümlenmeye çalışılmıştır.

6.1. Futbol İle İlgili Olan Karikatürler

Karikatür 1

Gösterge: Çok Kültürlü Futbol Maçı

Gösterenler: Büyük bir Türk bayrağı, büyük bir Alman bayrağı, Türk ve Alman bayraklarının sentezlenmesiyle oluşturulmuş büyük bir Alman-Türk bayrağı, tribün, tribünde çok sayıda Türk ve Alman bayrağı, beyaz-siyah formalı Alman Milli Takımı futbolcuları, kırmızı-beyaz formalı Türk Milli Takımı futbolcuları, futbolcuların uniformalarında yer alan Türkiye ve Almanya'yı simgeleyen amblemler, siyah formalı bir Türk kaleci, mavi formalı bir Alman kaleci, kalecilerin başında bulunan 2adet şapka ile ellerinde bulunan iki tane futbol topu.

Gösterilenler: Birlik beraberlik, iki ülkeye ait olma, iki ülkeye ait olamama, arada kalmışlık, bir şeylerin yarım kalması.

Göstergebilimsel Çözümleme:

Karikatürün düz anlamına bakıldığında 2010 yılında Türkiye ve Almanya arasında yapılan Avrupa Şampiyonası grup eleme maçı sembolize edilmiştir. Almanya'nın ünlü spor dergisi Kicker'de yayınlanan karikatürün alt kısmında “Çokkültürlü-Milletlerarası maç” ifadesi yazmaktadır (Deveçeken,2010). Karikatürde stadyumda dalgalanan üç adet büyük bayrak göze çarpmaktadır. Bu bayraklardan biri Almanya'ya, diğeri Türkiye'ye aittir. Ortada yer alan bayrak ise Alman ve Türk bayraklarının sentezlenmesiyle oluşturulmuş bir bayraktır. Alman bayrağının içinde yer alan kırmızı kısma beyaz renkte ay ve yıldızın yerleştirilmesiyle oluşan bu bayrak Alman-Türklerini simgelemek amacıyla kullanılmıştır. Literatürde Almanya'da yetişen üçüncü ve dördüncü nesillerin iki kültürü de tanıması ve kendisini bunlara ait hissetmesi sebebiyle onlar için Alman-Türk nitelemesi kullanılmaktadır. Çok kültürlü olarak yetişen bu kişilerin çoğunluğu Alman vatandaşı (Şahin, 2017: 282; Pusch & Aydın, 2011) olmasına rağmen hem Türk hem de Alman toplumuna ait kültürel değerleri birleştirerek yeni bir kimlik ortaya koymaktadır (Aydın, 2009, s. 88-116). Stadyumun

tribün kısmına bakıldığında Türk ve Alman bayraklarının yan yana yer almasından Türkiye ile Almanya Milli Takımı taraftarlarının ayrı ayrı oturmadağı anlaşılmaktadır. Bu durum Türk ve Alman taraftarların birlik ve beraberlik içinde dostça maçı seyretmek için yerlerini aldıklarını sembolize etmektedir.

Karikatürde futbol maçı için stadyuma çıkan Türk ve Alman Milli Takımı oyuncuları yer almaktadır. Takımların başında yürüyen kişilerin ellerinde tuttıkları bayrakların bir kısmı gözükmektedir. Sol taraftaki kalecinin önünde yürüyen kişinin elinde Alman bayrağı bulunmakta ve mavi formalı kalecinin formasında Almanya'yı simgeleyen bir amblem yer almaktadır. Sağ tarafta ise Türk bayrağının bir kısmı gözükmekte ve siyah forma giymiş olan kalecinin formasında büyük ve ortalı bir şekilde Türk bayrağı yer almaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere üzerinde beyaz-siyah forma bulunan kişiler, Alman Milli Takımı'nı, kırmızı-beyaz formalılar ise Türk Milli Takımı'nı temsil etmektedir. Milli takımların kalecilerinden sonra gelen kişilerin üzerlerinde kendilerinden sonra gelen futbolculardan farklı olarak formalarında rakip takımın formalarında yer alan ülkelerin sembolleri bulunmaktadır. Beyaz-siyah formalı kişinin formasında Türk milletini temsil eden kırmızı renkte ay yıldız yer alırken kırmızı-beyaz formalı kişinin formasında beyaz bir zemin üzerine siyah çizgilerle belirginleştirilerek verilmiş Alman ulusunu simgeleyen kartal figürü yer almaktadır***. Dolayısıyla karikatürde ay yıldız ve kartal figürü ile her iki ülkenin bayraklarına atıf yapılmıştır.

Alman forması giyen üzerinde kırmızı renkte ay yıldız amblemi olan kişinin saçlarına bakıldığında onundığer takım arkadaşlarından (özellikle önünde ve arkasında yer alan) farklı olarak saç renginin sarı olmadığı belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır. Bu futbolcunun hem formasında yer alan kırmızı renkte ay yıldız hem de saç renginin koyu renk olması kendisinin Türk kökenli bir Alman vatandaşı olduğunu göstermektedir. Burada son yıllarda Alman Milli Takımı'nda forma giyen Alman-Türkü olarak nitelendirilen Türk kökenli Alman vatandaşlarının durumuna bir gönderme söz konusudur. Zira son yıllarda Emre Can, İlkay Gündoğan, Kerem Demirbay, Mesut Özil, Mehmet Scholl gibi çok sayıda Alman-Türkü Alman Milli Takımı'nda forma giymeye başlamıştır (NTV Spor, 2019). Bu kişilerin Alman ve Türk milli takımları arasında seçim yapma konusunda ciddi kararsızlıklar yaşadıkları zaman zaman medyanın gündemine de taşınmıştır. Çünkü bu kişiler bir yandan ailelerinin geldikleri ülke olması nedeniyle Türkiye'ye karşı bir bağlılık hissederken diğer yandan doğdukları ya da büyüdükleri yer olması nedeniyle Almanya'ya da bir bağlılık hissetmektedir. Bu nedenle hangi ülkenin milli takımında yer alacakları konusunda bu kişiler ciddi bir ikilem yaşamaktadır. Bu karikatürde de Alman-Türkü olarak nitelendirilen bu kişilerin yaşadıkları arada kalmışlığa vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda Alman Milli Takımı'nda forma giyen Alman-Türkü'nün formasının üzerinde ay yıldız amblemi yer alırken Türk Milli Takımı'nda forma giyen Alman-Türkü'nün formasında kartal figürü bulunmaktadır. Bu durum hem iki ülkeye ait olmayı hem de olamamayı sembolize etmektedir. Başka bir ifade ile her iki seçenekten birisinin seçilmesiyle bir şeylerin yarım kaldığı algısına vurgu yapılmıştır. Zira bu kişiler Alman Milli Takımı'nda oynarken Türk Milli Takımı'nda olmayı, Türk Milli Takımı'nda oynarken ise Alman Milli Takımı'nda olmayı istemektedir. Dolayısıyla bu futbolcuların kimliksel ve ait olma bağlamında yaşadığı ciddi kararsızlığa bu karikatürde atıf yapılmıştır (Yeni Şafak, 2019). Bu kararsızlık durumu Alman Milli Takımı'nı seçen Mesut Özil'in şu ifadelerinde de açık bir şekilde kendisini göstermektedir: "Annem, ablam ve amcam Türkiye'yi istiyordu. Babam ve ağabeyim ise Almanya'yı. Son kararı bana bıraktılar ben de hayallerimin peşinden koşmaya karar verdim. Yani Almanya'yı seçmem, Türkiye karşıtı olduğum anlamına gelmez. Aksine kalbim her zaman Türkiye ile beraber" (Gzt, 2018; BBC, 2018).

Özil'in Alman Milli Takımı'nda oynama kararı alması Almanya'da uyum açısından önemli bir işaret olarak nitelendirilmiştir. Bu durum onun Alman kamuoyunda Almanya'ya uyum sağlamış

*** Almanya milli ve resmi olmak üzere iki bayrağa sahiptir. Üzerinde kartal olmayan bayrak Almanya'nın resmi bayrağı iken üzerinde kartal olan bayrak ise sadece federal hükümet yetkilileri tarafından kullanılmaktadır (NTV.de, 2014; Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat, 2020).

başarılı bir Alman-Türk örneği olarak sunulmasına (Deutsche Welle, 2009) neden olmuştur. Ancak 2018 yılına gelindiğinde Özil'in Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile bir araya gelerek onunla fotoğraf çektirmesi siyasi bir propaganda faaliyeti olarak değerlendirilmiş ve bu durum Alman kamuoyu tarafından çok eleştirilmiştir (BBC 2018). Öyle ki Özil'e yönelik Alman medyasında linç kampanyasına varan ırkçı saldırılar ortaya çıkmıştır. Ayrıca onun entegrasyon noktasında iyi bir örnek olmadığı öne sürülmüştür (Setav, 2018; Der Tagesspiegel, 2018). Bu durum karşısında Özil, Alman Milli Takımı'ndan ayrılma kararı almış ve hissettiklerini şu cümlelerle özetlemiştir: "Almanya'da büyüdüm ama ailemin Türk kökleri her zaman vardı. Benim kalbimin bir yarısı Türk, diğer yarısı ise Alman.

İstenmeyen adam olduğumu hissediyorum ve 2009'dan beri bu milli takım için yaptıklarımın unutulduğunu düşünüyorum. Kazanınca Alman, kaybedince Türk oluyorum." (Cumhuriyet 2018; Star 2019).

50
YIL
JAHRE
Jubiläum der *Frankfurter Allgemeine Zeitung*

"Ben her halükarda finaldeyim!" (2010 Avrupa Futbol Şampiyonası Türkiye-Almanya Yarı Final Maçı Öncesi - Martin Erl, Traunsteiner Tageblatt 2008)

Karikatür 2

Gösterge: Alman-Türk Ailesi

Gösterenler: Sarı saçlı bir erkek, siyah saçlı bir kadın, üzerinde Alman ve Türk bayrağı olan bir tişört bulunan bir çocuk, büyük bir Alman bayrağı, büyük bir Türk bayrağı.

Gösterilenler: Birlik beraberlik, iki ulusa ait olma, mutluluk, gönül rahatlığı, memnuniyet.

Göstergebilimsel Çözümleme:

Üzerinde yarısı Alman, yarısı Türk bayrağı bulunan bir tişört giymiş küçük bir çocuk, babası ve annesi izlenimi oluşturan iki kişinin ortasında onların ellerini tutarak ilerlemektedir. Çocuk anne ve babasının yanında gülümseyerek ilerken konuşma balonunda "Ben her halükarda finaldeyim!" yazmaktadır. Baba izlenimi veren kişinin saçları açık renkte ve elinde Alman bayrağı bulunmaktadır. Bu durum bu kişinin Alman olduğu izlenimini pekiştirmektedir. Elinde Türk bayrağı bulunan ve saçları siyah renk olan kadının ise Türk kökenli olduğu anlaşılmaktadır. Karikatürdeki çocuğun babasının Alman olması annesinin ise Türk olarak sembolize edilmesiyle Almanya'da yaşayan Türk kökenli göçmenlerin iki ülkeye olan bağlılıklarına aile kavramı üzerinden gönderme yapılmıştır. Zira anne figürü ile anavatana yani Türkiye'ye, baba figürü ile hem geçim imkânı hem de temel yaşam alanı sağlayan ülke olması nedeniyle Almanya'ya bağlılık anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca iki ülkenin bayrağını giyen çocuk figürü ile Türk göçmenlerin özellikle Alman-Türk olarak nitelendirilen kişilerin bakış açısı sembolize edilmiştir. Bu karikatürde babası Alman, annesi Türk olan melez bir çocuğun 2010'daki Avrupa Şampiyonası Türkiye-Almanya yarı final öncesi hissettiklerine atıf yapılmıştır. Burada kendisini hem Alman hem de Türk ulusuna ait olarak hisseden Almanya'da yaşayan Türk kökenli göçmenlerin durumunu sembolize edilmiştir. Alman ya da Türk Milli Takımı'ndan bir tanesinin maçı kaybetmesi durumunda dahi bu kişilerin kazançlı çıkacaklarına işaret edilmiştir.

Zira bu kişilerin her halükarda bu iki takımdan bir tanesinin finalde yer alacak olmasından dolayı gönül rahatlığına sahip olduklarının diğer bir ifade ile kendilerini mutlu hissettiklerinin altı çizilmiştir. Özellikle çocuğun bu durumdan duyduğu memnuniyetyüzündeki gülümsemeye vurgulanmıştır.

Söylemsel Çözümleme:

“Ben her halükarda finaldeyim!” ifadeleriyle 2010’daki Avrupa Şampiyonası yarı final maçıyla Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerin kendilerini bağlı hissettikleri Almanya ya da Türkiye’nin finale yükseleceği vurgulanarak bu kişilerin kaybedecekleri bir şeyin olmadığı söylemi geliştirilmiştir. Zira

kendilerini her iki ülkeye de ait hissedenden bu kişilerin her halükarda kazançlı çıkacaklarının altı çizilmiştir.

(Heiko Sakurai, Berliner Zeitung 2006)

Karikatür 3

Gösterge: Futbol Bilgisini Ölçmeye Yönelik Sınav

Gösterenler: Alman bayrağı, açık renk saçlı Alman bir erkek, siyah saçlı ve bıyıklı bir Türk erkeği, bir makam koltuğu, bir normal sandalye, not defteri, kalem.

Gösterilenler: Sınama, düşünme, entegrasyon (uyum), mutluluk, memnuniyet, kabullenme.

Göstergebilimsel Çözümleme:

Bu karikatür ile 2010’daki Avrupa Şampiyonası sırasında Türklerin Alman Milli Takımı’nı desteklemesinin kimi Almanlar tarafından şüphe ile karşılandığı düşüncesine atıf yapılmıştır. Karikatürde Alman bayrağının önünde yer alan makam sandalyesinde oturan bir erkek bulunmaktadır. Bu erkek karşısında normal bir sandalyede oturan siyah saçlı ve bıyıklı erkeğe bir takım sorular yönetmekte ve aldığı cevapları not etmektedir. Erkeğin gerek Alman bayrağının önünde oturması gerekse bir makam sandalyesinin olması ve karşısındaki kişiye sorular yöneltmesi ona Alman bir kamu görevlisi izlenimi vermektedir. Bu görevlinin sorularını yanıtlayan kişi, Alman bakış açısına göre siyahsaçlı ve bıyıklı olması nedeniyle tipik Türk erkeğini temsil etmektedir. Alman kamu görevlisi diğer deyişle yetkilisi izlenimi veren bu kişi ciddi bir şekilde karşındaki Türk göçmene futbolla ilgili sorular yöneltmektedir. Türk göçmen onun cümlelerini, dikkatli ve düşünceli bir şekilde takip ederek daha o cümleye başlar başlamaz cümlesini tamamlamaktadır. Başladığı

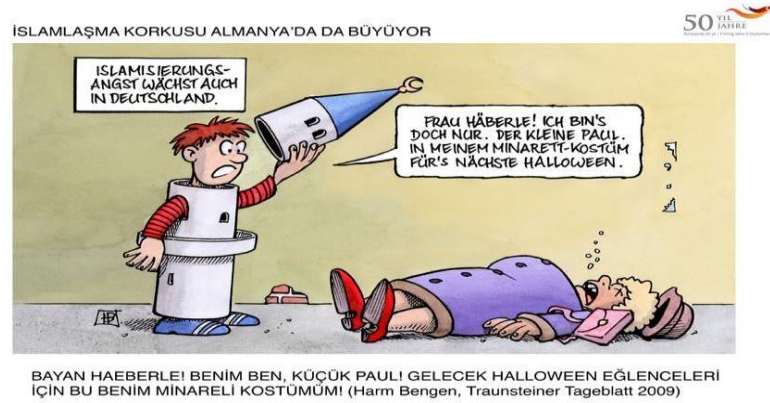
cümlelerin sonunun kendisinin hoşuna gidecek şekilde tamamlanan Alman yetkili ayağa kalkarak Türk göçmenin elini güçlü bir şekilde sıkıp ona “Tebrik ederim, takıma hoş geldiniz!” demektedir. Bu sırada bu kişinin yüzünde abartılı bir gülümseme bulunmaktadır. Karikatürün tamamı değerlendirildiğinde Türklerin Almanya'ya entegrasyonunun aşama kaydettiğinin futbol bilgisinden yola çıkılarak sunulması durumuna gönderme yapılmıştır.

Söylemsel Çözümleme:

Karikatürde Alman yetkilinin cümlelerini “Top..... yuvarlaktır! Bir maç..... 90 dakika sürer! Alman Şampiyonu..... sadece FC Bayern olur!” şeklinde tamamlayan Türk göçmenin dolayısıyla

Türklerin futbol bilgisinin yeterli olduğuna yönelik olumlu bir söylem geliştirilmiştir. Türk göçmenin daha cümlelerin başını duyar duymaz onları doğru bir şekilde tamamlaması onun gerçekten Alman takımını tutmaya hak kazandığını gösteren bir durum olarak lanse edilmiştir. Bu durum “Tebrik ederim, takıma hoş geldiniz!” ifadeleriyle pekiştirilmiştir. Burada Türklerin Alman vatandaşlığına alınırken tabitutulduğu sınava da bir gönderme yapılmıştır. Ayrıca karikatürde Türk göçmenin Alman Milli Takımı'nın taraftarlığına dahi kabul edilmesinin bir sınava bağlanması durumu eleştirilmiştir. Zira Alman toplumuna entegre olma noktasında eleştirilen Türklerin her fırsatta Almanlar tarafından sorgulanması ve test edilmesi doğru bir davranış olarak değerlendirilmemiştir. Bu bağlamda Alman vatandaşlığına geçme sürecinde Türklerin yaşadıkları zorluklar burada futbol taraftarlığına kabul edilme üzerinden eleştirilme yoluna gidilmiştir.

6.2. Dinle İlgili Karikatürler

Karikatür 4

Gösterge: Halloween Kostümü

Gösterenler: Kırmızı saçlı bir erkek çocuğu, sarı saçlı bir kadın, bir kadın şapkası, minareşeklinde bir şapka, hilal, cami şerefesi kostümü, pembe bir çanta, kırmızı bir ayakkabı, duvar.

Gösterilenler: Korku, şaşırma, bayılma, teselli etme.

Göstergebilimsel Çözümleme:

Karikatürde Halloween eğlenceleri sırasında cami minaresi kostümü giymiş olan kırmızı saçlı bir çocuğu gören sarı saçlı bir kadının korkudan bayılması temsil edilmiştir. Türk Dil Kurumu (2020) sözlüğünde minare “Camilerde müezzinin ezan okuduğu, sela verdiği, şerefesi olan, çoğunlukla taştan, yüksek ve ince yapı” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu karikatürde İslam inancının ibadethanesi olan camiye insanları ibadete davet etmek amacıyla kullanılan minare, Halloween yani Cadılar Bayramı kostümü olarak kullanılmıştır. Her sene 31 Ekim tarihinde kutlanan bu bayram kökenleri Pagan**** ve Hristiyan inancına dayanmaktadır. Halloween sözcüğü All Hallows Eve kavramının

**** Cadılar Bayramı'nın kökenleri Antik Britanya'da Pagan Keltlerin tarafından kutlanan Samhain Festivali'ne kadar dayanmaktadır. Bu dönemde yazın bitip kışın başladığına ve ölülerin kutsandığına inanılmaktaydı. Ayrıca bu dönemde ölen kişilerin daha önceden yaşadıkları evleri ziyaret ettiği düşüncesi hakimdi. Bu nedenle kötü ruhlardan korunmak için büyük ateşler yakıp maskeler takarak kostümler giyiliyordu. 7. yüzyılda Papa IV. Boniface 13 Mayıs'ta kutlanan Azizler Günü'nü 31 Ekim tarihine aldırdı ve o günün kutsal kabul edilmesiyle Batılı dillerinde Halloween yani Cadılar Bayramı olarak adlandırılan

kısaltılmış halidir ve Azizler Günü'nün arifesi anlamına gelmektedir. Batı dünyasında özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde çok büyük ve görkemli şekilde kutlanan bu bayramda, çocuklar genellikle korkunç kostümler giyerek, kapı kapı dolaşıp şekerleme ve harçlık toplamaktadır. Bu bayram süresince maskeli balolar, korku filmleri seansları yapılmakta ve perili olduğu düşünülen evlere geziler düzenlenmektedir(Habertürk, 2019).

Karikatürde çocuğun giymiş olduğu minare kostümü ile İslam inancı sembolize edilmiş ve özellikle 11Eylül saldırılarından sonra Batılı ülkelerde sıklıkla gündeme gelen (Bpd.de, 2006; Zimmermann & Schulz, 2011: 1-2; Amerikanın Sesi, 2019) “İslamofobi” olarak adlandırılan İslam korkusuna dayalı olan Müslüman karşıtlığına (Akıncı Çötök ve Taşdelen 2013, 5) gönderme yapılmıştır. Ayrıca karikatürün başlığında “İslamlaşma korkusu Almanya’da da büyüyor” ifadesiyle İslam inancının Almanya’da yaygınlaşmaya başladığı vurgulanarak bunun neticesinde ortaya çıkan korku durumu sembolize edilmiştir. Cadılar Bayramı’nda özellikle çocukların korkunç maskeler ve kıyafetler giyerek insanları korkutmaya çalışmaları durumu bu karikatürde İslam dininin en önemli simgelerinden biri olan cami minaresi kostümüyle görselleştirilmiştir. Bu kostümün bir inancı simgelemesinden öte bir korku unsuru olarak gösterilmesi dikkat çeken nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu simgenin, karikatürde giyimi ve sarı saçlarıyla Alman izlenimi veren kadını ne kadar korkuttuğu onun bayılması ve ağzından çıkan baloncuklarla temsil edilmiştir. Maskesini çıkaran çocuğun yüzündeki şaşkınlık ve kullandığı ifadeler (“Bayan Haeberle! Benim Ben, küçük Paul! Gelecek Halloween eğlenceleri için bu benim kostümüm!”) onun kadının bayılmasını beklemediğini göstermektedir.

Söylemsel Çözümleme:

Karikatürün başlığında “İslamlaşma korkusu Almanya’da da büyüyor” ifadesi yer almaktadır. Bu ifade ile son zamanlarda İslam inancının tüm batı dünyasında olduğu gibi Almanya’da da yaygınlaşmaya başlamasıyla ortaya çıkan korku vurgulanarak bu duruma karşı eleştirel bir söylem geliştirilmiştir. Minare kostümü giymiş olan çocuk yerde baygın bir vaziyette yatan kadına “Bayan Haeberle! Benim ben, küçük Paul! Gelecek Halloween eğlenceleri için bu benim kostümüm!” diyerek bir yandan Cadılar Bayramı’na hazırlık yaptığını vurgulayarak bunun korkutucu bir kostüm olduğunun bilincinde olduğunu ifade etmiştir. Diğer yandan ise çocuk, kadının İslam inancının en önemli sembollerinden biri olan cami minaresinden kaynaklı korkusunu azaltmak ve onu teselli etmek için bir söylem ortaya koymuştur.

İslam Almanya'nın Bir Parçası Değildir! (Klaus Stüttmann, Der Tagesspiegel 2011)

Karikatür 5

Gösterge: Alman Politikacının İslam’a bakışı

Gösterenler: Büyük bir cami kubbesi ve 4 adet minare, 3 adet kubbesi ve 4 minaresi olan bir cami silueti, başörtülü iki kadın, takke takmış bıyıklı bir erkek, takım elbise giymiş kravatlı bir erkek, iki el.

Gösterilenler: Yok sayma, görmeme, gerçeği inkâr etme.

Göstergebilimsel Cözümleme:

Karikatürde takım elbise giymiş kravatlı bir erkeğin etrafında yer alan İslam inancının sembollerini görmemek amacıyla gözlerini iki eliyle sımsıkı bir şekilde kapattığı görülmektedir. Erkeğin takım elbiseli olması ve kravat takıyor olması onun Alman bir politikacı olduğu izlenimini yaratmaktadır. Karikatürde bu Alman politikacının etrafında yer alan dolayısıyla Almanya'nın bütününe yayılmış olan İslam inancına ait göstergeleri (camiler, takke takmış bir erkek, başörtülü kadınlar) yok sayarak İslam'ın Almanya'nın bir parçası olduğu gerçeğini inkâr etmeye çalıştığına vurgu yapılmıştır****. Ayrıca karikatürde Türk olduğu düşünülen başörtülü kadın ile takke takmış olan bıyıklı bir erkek göze çarpmaktadır. Bu kişilerin yüz ifadelerine bakıldığında Alman politikacının iki eliyle gözlerini sıkı sıkıya kapamaya çalışmasını garipsedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca bu kişilerin birbirlerine bakarak bu durumu anlamlandırmaya yönelik çaba sarf ettikleri de görülmektedir.

Söylemsel Cözümleme:

Der Tagesspiegel'de yayınlanan bu karikatürde Alman politikacı izlenimi veren erkeğin iki eliyle gözlerini sımsıkı kapatmaya çalışarak "İslam Almanya'nın bir parçası değildir" ifadeleri yer almaktadır. Bu politikacı bu söylemiyle kendi etrafını saran diğer bir deyişle Almanya'nın bütününe yayılmış olan İslam'a ait olan simgeleri görmezden gelerek İslam'ın Almanya'nın bir parçası olduğu gerçeğini kabul etmemeye çalıştığı vurgulanmıştır. Bu kişinin gerçeği görmeme ya da yok sayma durumuna karşı karikatürde eleştirel bir söylem geliştirilmiştir.

Karikatür 6

Gösterge: Duaya Davet

Gösterenler: Başörtülü bir kız çocuğu, saçları iki yandan bağlı bir kız çocuğu, modern (batılı tarzda) kıyafetli bir kadın, kapı, apartman boşluğu, merdiven parmaklıkları.

Gösterilenler: Davet, şaşkınlık, normalleşme, kabul etme.

Göstergebilimsel Cözümleme:

Karikatürde giyim tarzından ve başörtülü olmasından dolayı Türk ve Müslüman izlenimi veren küçük bir kız apartman içinde yer alan dairenin kapısının önünde durmaktadır. Bu küçük kız arkadaşıyla beraber duaya gitmek için arkadaşının annesinden izin istemektedir. Bu kız, görünüşünden Alman olduğu anlaşılan kadının kapısına gelerek onun kendi yaşında olan küçük kızını tıpkı dışarıya oyun oynamaya davet eder gibi dua etmeye gitmek için çağırılmaktadır. Bu durum Almanya'daki

**** Günümüzde dahi Alman kamuoyunda İslam'ın Almanya'nın bir parçası olup olmadığı konusunda hala tartışmalar güncelliğini korumaktadır (Deutsche Welle, 2012; Deutsch Welle, 2015; Euronews, 2018).

İslamlaşmanın ne kadar küçük yaşta görülmeye başladığını diğer bir ifade ile çocukları etkisi altına alabilecek bir tehlike olarak görüldüğünü sembolize etmektedir. Ayrıca karikatürde İslamlaşma akımının ne kadar normalleştiği vurgulanmıştır. Zira bu başörtülü küçük kızın hiç bir çekinme belirtisi göstermeden arkadaşının annesinden onunla duaya gitmek için izin istemesi söz konusudur. Karikatürde ayrıca anne ve kızı, kapının önünde duran muhtemelen komşuları olan başörtülü kızın tam olarak kendilerinden ne istediklerini anlamaması yüzlerinde yer alan şaşkın ifade ve anlamsız bakışlarla temsil edilmiştir.

Söylemsel Çözümleme:

Karikatürde Türk ve Müslüman olan başörtülü küçük kız Alman komşularının evine gelerek arkadaşıyla duaya gitmek için annesinden şu şekilde izin istemektedir: “Anna benimle dua etmeye gelebilir mi?” Busuru ifadesiyle başörtülü kızın arkadaşını dua etmeye çağırma eylemi tıpkı çocukluk döneminde başka çocukları oyun oynamaya çağırma durumu gibi temsil edilerek her gün karşılaşılan normal bir tavır olarak sunulmuştur. Aslında bu ifadeyle bir yandan komşuluk ilişkileri yoğunlaşan Türk ve Alman uluslarının çocuklarının beraberce oyun oynamasıyla pekişen arkadaşlık bağlarını ortaya koyarken diğer yandan Almanya’da yaygınlaşmaya başlayan İslamlaşmaya işaret edilmiştir. Zira çok küçük yaştan itibaren Alman çocuklarının Müslüman arkadaşları sayesinde İslam’la tanışmaları ve İslamlaşmanın Almanya’da yaygınlaşmaya başlaması durumuna vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda çocukların Türk komşu ve arkadaşları sayesinde İslam ile erken yaşlarda tanışması dolayısıyla Almanya’nın İslamlaşmasına karşı insanlarda ortaya çıkan korkuya yönelik olumsuz bir söylem geliştirilmiştir.

“Sayın Müller siz hiç gazete okumuyorsunuz herhalde, sizin görünümünüz İslamcılara provake ediyor.Hepimizin havaya uçmasını mı istiyorsunuz!” (Til Mette, Stern 2007)

Karikatür 7

Gösterge: İslamcıların Provoke Edilmesi

Gösterenler: İş yeri, başörtüsü takmış takım elbiseli kravatlı bir erkek, masa, telefon, boşkağıtlar, dosyalar, duvarda asılı olan bir tablo, gözlüklü takım elbiseli kravatlı bir erkek.

Gösterilenler: Uyarma, provoke etme, korku.

Göstergebilimsel Çözümleme:

Bu karikatürde bir büro ortamında yan yana oturan, takım elbiseli ve kravatlı iki kişinin birbirlerine bakarak konuştukları görülmektedir. Karikatürdeki gözlüklü erkeğin elinde, başörtülü kişinin ise masasının üzerinde kağıtlar bulunmaktadır. Bu durum bu kişilerin muhtemelen Müslüman göçmenlerle görüşerek onlarla ilgili karar verilmesi noktasında çalıştıkları izlenimi vermektedir. Masanın orta kısmında oturan erkeğin başında geleneksel tarzda örtülmüş bir başörtü bulunmaktadır. Bu kişinin masadaki oturma şekli ve pozisyonu (ellerinin masanın üzerinde olması,

telefonunun duruşu, kâğıtlar ile kalemin pozisyonu, arkasında büyük bir tablonun ve çok sayıda dosyanın yer alması vb.) büronun ona ait olduğu izlenimini oluşturmaktadır. Bu kişinin yanında oturan gözlüklü kişinin elinde bir kâğıt bulunmakta bacak bacak üstüne atmış bir şekilde başörtülü erkeğe bakarak onun söylediklerini ve yaptığını anlamlandırmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Resmi bir makama ait bir büro izlenimi veren bu odada, başörtülü erkeğin söylemlerinden İslamcılardan korktuğu için İslam inancının en önemli sembollerinden biri olan başörtüsünü takma yoluna gittiği anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle karikatürde Alman yetkilinin İslamcılardan korktuğu için başörtü takarak kendini kamufle etmeye çalışması görülmektedir. Bu kişinin yüz ifadesi (özellikle gözlerinin açılması ve kaşlarının durumu) İslamcılardan ne kadar korktuğunu ve karşıdaki kişinin görüntüsünden ne kadar endişe duyduğunu göstermektedir. Zira o karşıdaki kişinin başörtüsü takmayarak İslamcıları provoke ettiğine inanmakta ve bu durumdan duyduğu korkuyu karşısında rahat hareketleriyle (bacak bacak üstüne atması, bir elinin masanın üzerinde diğerini ise beyaz bir kâğıt tutması) dikkat çeken erkeğe söylemleriyle aktarmaya çalışmaktadır. Ayrıca başörtü takan kişinin bu söylemlerinde (Almanca orijinal halinde) soru işareti, ünlem ve tekrar soru işareti kullanmıştır. Bu durum da başörtü takan kişinin karşıdaki erkeğe bir yandan sorgulayıcı bir şekilde bir tavır takınırken diğer yandan onu uyarmaya çalıştığı vurgulanmıştır.

Söylemsel Cözümleme:

Karikatürde başörtü takan erkek “Sayın Müller, siz hiç gazete okumuyorsunuz herhalde, sizin görünümünüz İslamcıları provoke ediyor. Hepimizin havaya uçmasını mı istiyorsunuz?!” şeklinde bir ifade kullanarak bir yandan İslamcılardan ne kadar çok korktuğunun altını çizmiş diğer yandan ise gazetelerde İslamcılarla ilgili yapılan olumsuz haberlere işaret etmiştir. Bu bağlamda basında İslamcıların kendileri gibi düşünüp davranmayanları havaya uçuran diğer bir deyişle kanlı terör eylemleri yaparak onları cezalandıran bir anlayış benimsediklerine vurgu yapılmıştır. Bu durum basında İslamcılara yönelik olumsuz bir söylemin geliştirilmiş olduğunu göstermektedir. Karikatürde erkek olmasına rağmen bu kişinin gazetelerde yer verilen olumsuz haberlerin etkisiyle kendisini korumak amacıyla İslam inancının en önemli sembollerinden biri olan başörtüsünü neden takma yoluna gittiği bubağlamda açıklanmıştır. İslam inancında sadece kadınların başörtüsü takması durumu söz konusu iken bu karikatürde bir erkeğin anormal bir şekilde (erkekler için İslam inancında böyle bir durum söz konusu olmamasına rağmen) başörtüsü takması bu kişinin İslam inancıyla ilgili olarak ne kadar az ve yanlış bilgiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum ile birçok Almanın İslam inancına yönelik olarak ne kadar az ve yanlış bilgiye sahip olduğu düşüncesine atıf yapılmıştır. Dolayısıyla bu karikatürde Almanların İslam ve Müslümanlarla ilgili sahip olduğu kalıp düşüncelere gönderme yapılarak eleştirel bir söylem geliştirilmiştir.

Karikatürde başörtülü kişinin insanları havaya uçuran İslamcıları Türkler olarak nitelendirdiği anlaşılmaktadır. Zira bu karikatürün Almanya'ya Türklerin göçünün 50. yılı kapsamında yapılan karikatür yarışmasına katılmış olması buradaki İslamcı ifadesi ile Müslüman olan Türk göçmenlerin kast edildiğinin açık bir göstergesidir. Bu bağlamda karikatürde diğer Müslüman göçmenlerin bu kategoride değerlendirilmediği ya da sadece Türklerin terör saldırıları düzenleyen İslamcılar olarak görüldüğü fikri dikkati çekmektedir. Bu düşünceden hareketle karikatürde bazı Almanların basının etkisiyle edindikleri yanlış ve eksik bilgiler nedeniyle Türklerden korktuğu dolayısıyla onlara karşı ön yargı beslediklerine dair olumsuz düşünceye vurgu yapılmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada Almanya'ya göçün 50. yılında Alman karikatürlerinde Türklerin nasıl sunulduğu futbol ve din ekseninden yola çıkılarak söylem analizi ve göstergebilimsel çözümleme yöntemleri kullanılarak incelenmiştir.

Futbol ile ilgili karikatürler değerlendirildiğinde Almanya'da yaşayan Türklerin 2010 yılındaki Avrupa Şampiyonası müsabakalarında hem Türkiye'yi hem de Almanya'yı desteklemeleri onların bu bağlamda Almanya'ya entegre oldukları fikrinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum karikatürlerde de vurgulanmıştır. Zira gerek taraftar gerekse futbolcu olarak Alman-Türk şeklinde nitelendirilen kişilerin Almanya'yı desteklemesi entegrasyon noktasında olumlu bir gelişme olarak lanse edilmiştir. Ancak Türklerin Alman Milli Takımı'nın taraftarı olarak kabul edilebilmesinin Alman vatandaşlığına geçiş sınavı gibi sembolize edilmesi bu duruma yönelik eleştirel bir söylemin

geliştirilmiş olduğu düşüncesini ortaya koymaktadır. Zira Türklerin Alman Milli Takımı'nın taraftarı sayılabilmesi için bile bir sınavdan geçerek bu konumu hak etmesi gerekmektedir. Ayrıca Türklerin Alman vatandaşlığına geçme sürecinde yaşadıkları zorluklar burada futbol taraftarlığına kabul edilme perspektifinden eleştirilme yoluna gidilmiştir.

Futbola ilgili karikatürlerde yapılan eleştirilerin ne kadar gerçeği yansıttığı ve hala güncel olduğu, son yıllarda yaşanan bazı olaylarda da kendisini göstermiştir. Türk kökenli Alman vatandaşı olan Mesut Özil'in Alman Milli Takımı'ndan ayrılma süreci bu duruma örnek olarak verilebilir. Zira Özil'in Alman Milli Takımı'nda oynama kararı alması uyum açısından önemli bir sinyal olarak nitelendirilmiş ve onun Almanya'ya uyum sağlamış başarılı bir Alman-Türk örneği olarak lanse edilmesine neden olmuştur (Deutsche Welle, 2009). Ancak daha sonra yaşananlar ise onun “Kazanınca Alman, kaybedince Türk oluyorum.” ifadelerini kullanarak Alman Milli Takımı'ndan ayrılmasıyla sonuçlanmıştır. Dolayısıyla Almanya'da doğup büyüyen Alman-Türk olarak nitelendirilen yeni nesiller hala entegrasyon noktasında sınanmakta ve herhangi bir olumsuz bir durum karşısında kökenleri onlara kimi zaman sert bir şekilde hatırlatılmaktadır.

Dinle ilgili karikatürler değerlendirildiğinde İslam'ın Almanya'da yaygınlaşmaya başlaması neticesinde büyüyen İslamlaşma korkusuna atıf yapılmıştır. İslam inancıyla ilgili bazı Almanların özellikle yetkililerin ne kadar az ve yanlış bilgiye sahip olduğu vurgulanarak bu konuda eleştirel bir söylem geliştirilmiştir. Ayrıca İslam'ın artık Almanya'nın bir parçası olduğu gerçeğinin politikacılar tarafından reddedilmesi durumuna da gönderme yapılarak ve bunun yanlışlığının altı çizilmiştir. O dönem karikatürlere yansıyan bu durum hala güncelliğini korumaktadır. Zira başta Almanya Başbakanı Merkel olmak üzere çok sayıda politikacı hala İslam'ın ya da Müslümanların dolayısıyla Türklerin Almanya'nın parçası olarak kabul edilip kabul edilmemesi konusunda açıklamalarda bulunmaya devam etmektedir. Bu durum İslam'ın Almanya'nın bir parçası olarak kabul edilmesi noktasında bu ülkede hala ilerleme olmadığını dolayısıyla gerçeklerin görmezden gelinmeye devam ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda incelenen karikatürlerde eleştirel bir söylem ortaya konulduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- Akıncı Çötök, N. & Taşdelen, H. M. (2013). Avrupa ekseninde yabancı korkusu ve İslamofobi algısının değerlendirilmesi. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/6, 1-13.
- Alkan, M. N. (2011). “Transmigranten Auf Dem Weg In Die Heimat?.” Erişim Tarihi: 01.05.2020.
file:///C:/Users/Eylem/Desktop/kimlik%20bsllh/Transmigranten%20auf%20dem%20Weg%20in%20die%20Heimat_%20(Pdf).pdf.
- Almalı, A. (2018). Almanya'da yükselen İslamofobi ve dergilerdeki İslam karşıtı yayınlar. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 2 (2) , 129-145.
- Amerika'nın Sesi. (2019). 11 Eylül Almanya'daki Müslümanların hayatlarını nasıl değiştirdi. Erişim Tarihi: 11.05.2020. <https://www.amerikaninsesi.com/a/article-11-eylul-almanyadaki-musulmanlarn-hayatlar-nasl-deitirdi-129537018/899590.html>.
- Arık, M. B. (1998). *Değişen toplum değişen karikatür*. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınlar.
- Atabek, Ü. (2007). “Söylem çözümlemesi: Başlangıç düzeyi için öneriler.” *Medya Metinlerini Çözümlemek: İçerik Göstergebilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri* içinde, derleyenler Ümit Atabek ve Gülseren Şendur Atabek. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Atamaz Aşıcıoğlu, E. (2001). Yazısız karikatürün grafik sanatındaki yeri, yazısız karikatür uygulamaları. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans Sanat Eseri. Ankara.
- Atamaz Aşıcıoğlu, E. (2019). İletişim tarihinde karikatürün yeri. Erişim Tarihi: 17.05.2020. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-81070/elif-atamaz-asicioglu---iletisim-tarihinde-karikaturun-.html>.
- Aydın, Y. (2009). *Topoi des Fremden: Zur Analyse und Kritik einer sozialen Konstruktion*, Konstanz: UVK Verlag.

- Barthes, R. (1993). *Göstergebilimsel serüven*. çeviren Mehmet Rıfat-Sema Rıfat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Baudelaire, C. (1997). *Gülmenin özü*. çeviren İrfan Yalçın. İstanbul: İris Yayınları.
- BBC. (2018). “Mesut Özil: ‘Alman Gibi Düşünüp Çalışan, Türk Gibi Hisseden’ Yıldız.” Erişim Tarihi: 17.05.2020. <https://www.bbc.com/turkce/spor-44919942>.
- Botton, A. D. (2005). *Statü endişesi*. çeviren Ahu Sıla Bayer. İstanbul: Sel Yayınları.
- Bpd.de. (2006). “Türkische Minderheiten in Deutschland.” Erişim Tarihi: 17.05.2020. <https://www.bpb.de/izpb/9698/tuerkische-minderheit-in-deutschland>.
- Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat. (2020). “Staatssymbole in Deutschland.” Erişim Tarihi: 17.05.2020. <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/verfassung/staatliche-symbole/staatssymbole/staatssymbole-node.html>.
- Büyükkantarcıoğlu, S. Nalan. 2012. “Söylem incelemelerinde eleştirel dilbilimsel boyut: Eleştirel söylem çözümlemesi ve ötesi.” *Haberî Eleştirmek* içinde. editör Ömer Özer, Konya: Literatürk Yayınları.
- Büyüktopçu, M. B. & Gündoğdu, S. (2019). Alman karikatürleri örneğinde İslamofobi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Fuat Sezgin Özel Sayısı), 91-102.
- CNN Türk. (2012). “Alman karikaturistler Türkleri böyle görüyor.” Erişim Tarihi: 17.05.2020. <https://www.cnnturk.com/2012/kultur.sanat/diger/02/13/alman.karikaturistler.turkleri.boyle.goruyor/648885.0/index.html>.
- Coşan, L. (2009). *Tanrım bizi Türklerden koru*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Cumhuriyet. (2018). “Mesut Özil Alman Milli Takımını bıraktı: Kazanınca Alman kaybedince Göçmen (Türk) oluyorum.” Erişim Tarihi: 17.05.2020. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/mesut-ozil-alman-milli-takimini-birakti-kazaninca-alman-kaybedince-gocmen-oluyorum-1034258>.
- Der Tagesspiegel. (2018). “Integrierte Dummheit.” Erişim Tarihi: 11.05.2020. <https://www.tagesspiegel.de/politik/martenstein-ueber-ilkay-guendogan-und-mesut-oezil-integrierte-dummheit/22587240.html>.
- Dfb. de. (2010). “Tasci Fussball Ist Die Grosse Integrationschance.” Erişim Tarihi: 01.05.2020. <https://www.dfb.de/news/detail/tasci-fussball-ist-die-grosse-integrations-chance-21738/>.
- Deutschlandfunk. (2019). “Talente Fördern oder Abwerben?” Erişim Tarihi: 17.05.2020. https://www.deutschlandfunk.de/tuerkischer-fussballverband-in-deutschland-talente-foerdern.1346.de.html?dram:article_id=455598.
- Deutsche Welle. (2009). “Mesut, Alman Milli Takımı'nı seçti.” Erişim Tarihi: 17.05.2020. <https://www.dw.com/tr/mesut-alman-milli-tak%C4%B1m%C4%B1n%C4%B1-se%C3%A7ti/a-4005948>.
- Deutsche Welle. (2012). “Merkel: : İslam Almanya'nın bir parçası.” Erişim Tarihi: 17.05.2020. <https://www.dw.com/tr/merkel-islam-almanyan%C4%B1n-par%C3%A7as%C4%B1/a-16269228>.
- Deutsch Welle. (2015). “Merkel: İslam Almanya'nın bir parçası.” Erişim Tarihi: 17.05.2020. <https://www.dw.com/tr/merkel-islam-almanyan%C4%B1n-bir-par%C3%A7as%C4%B1/a-18185855>.
- Deveçeken, İ. (2010). “Ay-yıldızlı Türk Bayrağı ile Kartallı Almanya bayrakları birlikte dalgalanıyor.” Erişim Tarihi: 01.05.2020. <https://www.haberler.com/ay-yildizli-turk-bayragi-ile-kartalli-almanya-2267858-haber/>.
- Dokgöz, D. (2004). “Karikatür ve popüler kültür soruşturması”, *Eğitim, Popüler Kültür ve Gençlik*. Özel Sayı. 5(57). Kasım 2004.
- Eagleton, T. (2005). *İdeoloji*. çeviren Muttalip Özcan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Euronews. (2018). “Almanya Başbakanı Merkel: İslam ve Müslümanlar Almanya'ya ait.” Erişim Tarihi: 10.03.2020. <https://tr.euronews.com/2018/03/16/almanya-basbakan-merkel-islam-ve-muslumanlar-almanya-ya-ait>.
- Finans.Haberler.com. (2018). “Gurbete Gidişin 58'inci Yılı.” Erişim Tarihi: 01.05.2020. <https://www.haberler.com/gurbete-gidisin-58-inci-yili-11385528-haber/>.
- Fiske, J. (2015). *İletişim çalışmalarına giriş*. çeviren Süleyman İrvan. Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Günay, N. Z. Avrupa'da İslamofobi söylemler üzerinden nasıl inşa ediliyor?. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları*, 6-14.
- Gzt. (2018). “Mesut Özil Neden Alman Milli Takımını Seçti?” Erişim Tarihi: 22.02.2020. <https://www.gzt.com/lugat/mesut-ozil-neden-alman-milli-takimini-secti-3159459>.

- Haber7. (2012). “Avrupa Futbol Şampiyonasında Türklerin tuttuğu takım. Erişim Tarihi: 22.02.2020. <http://www.haber7.com/yazarlar/osman-atesli/891096-avrupa-futbol-sampiyonasinda-turklerin-tuttugu-takim>.
- Habertürk. (2019). “Cadılar Bayramı Ne Zaman? Cadılar Bayramı (Halloween) Nedir?” Erişim Tarihi: 01.05.2020. <https://www.haberturk.com/cadilar-bayrami-ne-zaman-cadilar-bayrami-nin-halloween-nedir-2535143>.
- Hünerli, S. (1993). Türkiye’de gazete karikatürü’nün durumu ve siyasi karikatürün söylemi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Fakültesi Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul.
- Hürriyet. (2012). “Alman karikatüristler Türkleri bu gözle görüyor.” (Erişim Tarihi: 01.05.2020. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/alman-karikaturistler-turkleri-bu-gozle-goruyor-19908808>.
- İlgin, L. (2003). Söylem ve ideoloji mitoloji, din, ideoloji. *Söylem ve İdeoloji* içinde editörler Zeynep Özarslan, Barış Çoban. İstanbul: Su Yayınları.
- İnternethaber. (2006). “Türk-Alman Bayrağı Müzelik.” Erişim Tarihi: 11.05.2020. <https://www.internethaber.com/turk-alman-bayragi-muzelik-52390h.htm>.
- Lexutt, A. (2011). *Luther und der Islam: Beten und büßen statt reden und kämpfen*, Spiegel der Forschung 28 Nr. 2, Gießen: Justus-Liebig-Universität.
- Lewicki, A. (2017). *2016 Ulusal Raporu Almanya’da İslamofobi*, Analiz, Ekim 2017, Sayı 219, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık.
- McTighe, S. (1993). “Perfect Deformity, Ideal Beauty, and the "Imaginaire" of Work: The Reception of Annibale Carracci's "Arti di Bologna" in 1646, by Sheila McTighe”, *The Oxford Art Journal*, England: Oxford University Press.
- Mora, N. (2011). *Alman kültüründe düşman imgesi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mooney, A.; Peccei, J. S. ; LaBelle, S.; Henriksen, B. E. ; Eppler, E. ; Irwin, A. ; Pichler, P. ; Preece, S.; Soden, S. (2011). *Language, society and power: An introduction*. London & New York: Routledge.
- Müller, J. (2007). “Islamophobie und Antisemitismus. Kritische Anmerkungen zu einem fragwürdigen Vergleich.” *Die Juden Sind Schuld*. Amedau Antonio Stiftung. Berlin: Ratzlow Druck.
- NTV Spor. (2019). “Farklı Ülkelerin Milli Takımında oynamış olan Türk Futbolcular.” Erişim Tarihi: 17.05.2020. <https://www.ntvspor.net/foto-galeri/diger-ulkeleri-sectiler-5c98e696b315a816b44597a3/1>.
- NTV. de. (2019). “Der Adler darf nicht auf die Fahne.” Erişim Tarihi: 17.05.2020. <https://www.ntv.de/ratgeber/Der-Adler-darf-nicht-auf-die-Fahne-article13191486.html>.
- Özer, A. (1998). *Kuramsal ve uygulamalı karikatür*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. Özer, A. (2007). *Karikatür yazıları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Prevezanos, K. (2011). “Deutsch-türkisches Anwerbeabkommen.” Erişim Tarihi: 11.12. 2020. <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,15469701,00.html>.
- Pusch, B. & Aydın, Y. (2011). “Abwanderung von hochqualifizierten deutschen StaatsbürgerInnen türkischer Herkunft.” Erişim Tarihi: 17.05.2020. http://www.migration-boell.de/web/migration/46_2872.asp.
- Sancar Üşür, S. (1997). *İdeolojinin serüveni*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sancar Üşür, S. (2008). *İdeolojinin serüveni: Yanlış bilinç ve hegemonyadan söyleme*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Setav. (2018). “Mesut Özil Vakası ve Ötesi: Almanya Nereye?” Erişim Tarihi: 01.05.2020. <https://www.setav.org/mesut-ozil-vakasi-ve-otesi-almanya-nereye/>.
- Sözen, E. (1996). “Haber Söylemi ve İdeoloji”, *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*: 12. sayı: 12. Ankara: Yeni Türkiye Medya Hizmetleri, Kasım- Aralık: 1543-1548
- Sputniknews. (2015). “İslamofobi Türkleri Almanya’dan kaçırıyor mu?” Erişim Tarihi: 11.05.2020. <https://tr.sputniknews.com/columnists/201506221016136620/>.
- Star. (2019). “Kazanınca Almansın Kaybedince Türk! Hakaretler bir anda övgüye döndü.” Erişim Tarihi: 15.05.2020. <https://www.star.com.tr/spor/kazaninca-almansin-kaybedince-turk-hakaretler-bir-anda-ovguye-dondu-haber-1487054/>.
- Şahin, S. (2017). “Almanya ve Avusturya’da Dördüncü Kuşak Türk Gençleri.” *Hacettepe University Journal of Turkish Studies/HÜTAD Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (26).2017 Bahar (26): 281-291.
- Şentürk, E. (2012). *Die Integrationsfunktion türkischer Ethnomedien in Deutschland: eine qualitative*

- Untersuchung aus der Sicht von Jugendlichen mit türkischen Migrationshintergrund.* Dissertation. Hamburg: Hamburg: Universität.
http://ediss.sub.uni-hamburg.de/frontdoor.php?source_opus=5679&la=de. (Erişim Tarihi: 11.12.2019).
- Timetürk (2016): Alman halkının İslam korkusu <https://www.timeturk.com/alman-halkinin-islam-korkusu/haber-316632> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).
- Topuz, H. (1986). *İletişimde karikatür ve toplum*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi. Topuz, H. (1997). *Başlangıcından bugüne dünya karikatürü*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Tosun, C. (2016). Alman medyasında Müslüman kadın algısı. *Dini Araştırmalar, Kadın Özel Sayısı*, 257.
- Türk Dil Kurumu. (2020). “Minare.” Erişim Tarihi: 01.05.2020. <https://sozluk.gov.tr/>.
- UHİM. (2010). “Medya İslamofobiyi körüklüyor.” Erişim Tarihi: 24.02.2020. <https://www.uhim.org/medya-islamofobiyi-korukluyor.html>.
- Van Dijk. T. A. (1995a). “Ideological Discourse Analysis”, *New Courant: Special issue on interdisciplinary approaches to discourse analysis*. Ed. Eija Ventola 4: 135-161.
- Van Dijk. T. A. (1995b). “Discourse Analysis as Ideological Analysis.” *Language and Peace*. Ed. C. Schäffner ve A. Wenden. Aldershot: Dartmouth Publishing.
- Van Dijk. T. A. (1999). Söylemin yapıları ve iktidarın yapıları. *Medya İktidar İdeoloji* içinde. derleyen Mehmet Küçük. Ankara: Ark Yayınları.
- Van Dijk. T. A. (2000). “Ideology and discourse: A multidisciplinary introduction.” Erişim Tarihi:01.05.2020. <http://www.discourses.org/OldBooks/Teun%20A%20van%20Dijk%20-%20Ideology%20and%20Discourse.pdf>.
- Van Dijk. T. A. (2003). Söylem ve ideoloji çok alanlı bir yaklaşım. *Söylem ve İdeoloji* içinde. çevirenler Barış Çoban ve Zeynep Özarslan. İstanbul: Su Yayınları.
- Yeni Şafak. (2019). “Türk Yıldız Adayı Almanya Milli Takımı'nı Seçti.” Erişim Tarihi: 01.05.2020. <https://www.yenisafak.com/foto-galeri/spor/turk-yildiz-adayi-almanya-milli-takimini-secti-2035283?page=4>; <https://www.webaslan.com/futbol/mesut-ozilin-turkiye-itirafi-annem-istedi-SXHBQ101120SXQ>.
- Zimmermann, O. (2011). Türkische migranten. *Interkultur*. Juli-August 2011. Ausgabe 12. Erişim Tarihi: 11.05.2020. <https://www.kulturrat.de/wp-content/uploads/2016/07/interkultur-12.pdf>.
- Zimmermann, O. & Schulz, G. (2011). “Kein Märchen aus tausendundeiner Nacht.” *İslam Kultur Politik*. September-Oktober, Regensburg: ConBrio Verlagsgesellschaft.

Extended Abstract

Cartoon is a branch of art that makes people laugh on the one hand and makes them think on the other. For this reason, cartoons have a critical dimension apart from the purpose of entertainment. Besides the above functions of cartoons, it also reflects and maintains some stereotypes in the society. The labor migration to Germany, which started with the agreement signed between the Turkish and German governments in 1961, caused not only serious changes in the political, social and economic life of the latter country, but also the start of an irreversible process for Turkish immigrants. The Turks, which constitute the largest immigrant group in Germany today, have been struggling to exist in Germany for nearly 60 years. Thus, Turks who came to Germany as “guest workers” now try to show that they are permanent in this country by operating in many fields. As a result of the fact that Turkish immigrants are permanent in this country in recent years, the subject of their integration with the German public has come to the agenda frequently and has been opened up for serious discussion. The permanent residence of Turkish immigrants in Germany as well as their assimilation into this nation have become hotly debated topics. This case is also reflected in cartoons, specifically those focused on topics such as conflict, contradiction, and othering that are relevant to Turks residing in Germany. In 2011, an exhibition titled “50 Years 50 Cartoons: Turks Through the Eyes of German Cartoonists” was organized within the framework of the activities organized by the Presidency for Turks Abroad and Related Communities in the 50th anniversary of the immigration of Turks to Germany. The goal of this study is to determine how the Turks are depicted in the cartoons in this exhibition from the perspectives of football and religion. Among these cartoons, many of which had been published in prestigious newspapers and magazines of

Germany, those related to football and religion were chosen purposefully and analysed using critical discourse analysis and semiotic analysis methods. With an eye to the fact that Turks living in Germany supported both Turkey and Germany in the European Championship competitions in 2010, when the cartoons about football were evaluated, it was found out that they were integrated into Germany in this context. This case is also highlighted in the cartoons. The people's support of Germany both as fans and as football players, who are described as German-Turks, has been launched as a positive development in terms of integration. Symbolizing the acceptance of Turks as supporters of the German National Team as a test for German citizenship, on the other hand, indicates the idea that a critical discourse has emerged in response to this scenario. For the Turks to be considered a supporter of the German national team, even by passing a test, they must qualify for this position. In addition, the difficulties experienced by the Turks in the process of becoming a German citizen were criticized from the perspective of being accepted as a football fan. The reality of the criticism made in the cartoons about football reflects the truth and is still up to date, and has also shown itself in some events in recent years. Mesut Özil's, a German citizen of Turkish origin, process of leaving the German National Team can be given as an example to this situation. Özil's decision to play for the German National Team was considered an important signal for integration and caused him to be launched as a successful German-Turk who adapted to Germany. However, what happened afterwards resulted in his leaving the German National Team by using the phrases "I become German when I win, I become Turkish when I lose". As a result, the new generations of German-Turks born and raised in Germany are still being tested at the point of integration, and their roots are sometimes harshly reminded to them in the face of any unpleasant event. When the cartoons about religion are evaluated, reference is made to the fear of Islamization, which has grown as a result of the spread of Islam in Germany. On this subject, a critical debate has emerged, underlining how little and incorrect information some Germans, particularly the authorities, have about the Islamic faith. In addition, the fact that Islam is now a part of Germany is rejected by politicians and the mistake of this rejection is underlined. This situation, which was reflected in the cartoons at that time, is still up to date. Many politicians, including German Chancellor Angela Merkel, continue to make statements questioning whether Islam or Muslims, and thus Turks, should be accepted as part of Germany. This demonstrates that acceptance of Islam as a part of Germany has not progressed, and the realities continue to be ignored.

